

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора Шопіної Ірина Миколаївни на дисертацію Дурач Ольги Анатоліївни «Організаційно-правові засади діяльності судів загальної юрисдикції України в умовах воєнного стану», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Забезпечення конституційного права на судовий захист, іманентно притаманного правовій державі, вимагає беззастережного та безперервного функціонування судової системи навіть в умовах збройного конфлікту високої інтенсивності. Режим воєнного стану генерує безпрецедентні виклики для судів загальної юрисдикції, які стосуються не лише забезпечення фізичної та кібернетичної безпеки суддівського корпусу, але й підтримання процесуальної безперервності та гарантування ефективного доступу до правосуддя. Проте, на жаль, положення статті 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», якою визначено особливості здійснення правосуддя в умовах воєнного стану, виявляють свою недостатню ефективність в аспекті задоволення реальних потреб функціонування судової системи. У цьому контексті особливої актуальності та прикладної значущості набуває комплексне дослідження організаційно-правових засад діяльності судів загальної юрисдикції. Нагальна потреба у заповненні цієї прогалини в правовій доктрині зумовлює стратегічну мету розробки збалансованої моделі здійснення правосуддя, що ефективно інкорпорує потреби національної оборони з непорушними гарантіями конституційних прав і свобод людини та громадянина. Вказане обумовлює актуальність теми дисертаційної роботи О. А. Дурач.

Дисертаційне дослідження виконувалося в рамках науково-дослідної роботи Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України «Теоретичні та організаційно-правові засади становлення системи військової юстиції та розвитку

законодавства у сфері оборони України» (2023–2027 рр., № 0123U100417), спрямованої на розроблення збалансованої моделі правосуддя в умовах воєнного стану, яка поєднує потреби оборони з гарантіями конституційних прав. Тематика дисертації відповідає пріоритетним напрямам наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2021-2025 роки (п. 1.11. Правове забезпечення у сфері національної безпеки та оборони) та Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» (п.1 ст.3 національна безпека і оборона), що додатково свідчить про актуальність обраної дисертанткою теми дослідження.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. У роботі О. А. Дурач здійснено комплексне дослідження організаційно-правових засад діяльності судів загальної юрисдикції України в умовах воєнного стану. Метою дисертаційного дослідження став пошук та розкриття основних аспектів, проблемних питань, колізійних ситуацій організаційно-правового забезпечення діяльності судів загальної юрисдикції під час воєнного стану, напрацювання шляхів їх вирішення, у тому числі за допомогою запропонованих змін до нормативно-правових актів, що стосуються зазначеного предмету дослідження.

Вказана мета обумовила сформульовані авторкою та виконані у процесі роботи над дисертацією завдання дослідження: розкрити зміст та визначити місце судів загальної юрисдикції в системі судустрою України; визначити методику та розкрити генезис дослідження організаційно-правових засад діяльності судів загальної юрисдикції; дати характеристику особливих правових режимів та визначити їх вплив на організацію діяльності судів загальної юрисдикції; дослідити напрями і організаційно-правові особливості діяльності судів загальної юрисдикції в умовах воєнного стану; виявити організаційно-правові проблеми розгляду справ про міжнародні злочини; дослідити та порівняти досвід країн ЄС і НАТО з питань діяльності судів в умовах особливих правових режимів; окреслити шляхи створення та

організації діяльності військових судів в Україні як напрям для удосконалення роботи судів загальної юрисдикції в умовах воєнного стану; надати пропозиції щодо удосконалення організаційно-правових засад діяльності системи судів загальної юрисдикції в умовах дії воєнного стану. Можна констатувати, що вказані завдання було повною мірою виконано, про що свідчать узагальнення, висновки, пропозиції та рекомендації, сформульовані за результатами дослідження.

Обґрунтованості отриманих висновків та пропозицій сприяло плідне використання дисертантом методів наукового пізнання. на етапі збору матеріалів для дослідження було застосовано загальнонаукові емпіричні методи, серед яких використовувались методи: спостереження, опису, порівняння. Метод спостереження застосовувався для визначення організаційно-правового регулювання та особливостей діяльності судів загальної юрисдикції під час воєнного стану в реальному часі, що дало можливість широко охопити вказані явища та взаємодію учасників. Метод опису застосовувався для встановлення місця судової влади в правовій системі України, поняття та загальної характеристики організації діяльності судів загальної юрисдикції у мирний час. Метод порівняння – для визначення досвіду країн ЄС і НАТО у питаннях здійснення правосуддя під час запровадження особливих правових режимів, їх порівняння, що дало можливість сформулювати шляхи до оптимального удосконалення організації системи та діяльності судів загальної юрисдикції, з урахуванням досвіду країн ЄС і НАТО. Узагальнюючи практичний підхід до питань організаційно-правових засад діяльності судів загальної юрисдикції в умовах воєнного стану та визначаючи висновки, викладені у дослідженні, авторкою з метою виконання завдань дисертаційної роботи застосовувались теоретичні методи дослідження: аналіз - для визначення організаційно-правових засад діяльності судів загальної юрисдикції за допомогою мисленого розділення організаційно правових засад діяльності судів загальної юрисдикції у мирний час та у період дії воєнного стану. Метод системного аналізу дав змогу

всебічно дослідити адміністративно-правову складову організації роботи судів загальної юрисдикції та охарактеризувати її основні риси, а також упорядкувати форми та методи адміністративно-правового регулювання організації діяльності судів. Метод синтезу застосовувався для узагальнення результатів аналізу нормативно-правової бази, організаційної структури, компетенцій та функціональних особливостей судів загальної юрисдикції з метою формулювання цілісного уявлення про їх організаційно-правові засади функціонування. Крім того, застосування діалектичного методу дозволило авторці всебічно та об'ємно дослідити формування нормативно-правової бази, яка визначає питання організації роботи судів загальної юрисдикції на сучасному етапі, в умовах дії воєнного стану, а також визначити об'єктивні причини виникнення проблем у даній сфері. Все це дозволило О. А. Дурач досягти достатньої глибини наукового аналізу та достовірності отриманих результатів.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, також є наслідком влучного вибору автором нормативної бази дослідження, яке становлять правові акти, якими регулюються найбільш важливі правовідносини у досліджуваній сфері, зокрема Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Конституція України, Закон України «Про судоустрій і статус суддів», Кодекс законів про працю України, Кримінальний процесуальний кодекс України, Цивільний процесуальний кодекс України, Кодексу адміністративного судочинства України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, а також укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, відомчі нормативно-правові акти, які охоплюють предмет дослідження, а також судова практика. Внаслідок використання великої кількості правових актів, які регулюють досліджувані дисертанткою правовідносини, вдалося з високим ступенем об'єктивності виокремити недоліки та суперечності організаційно-правових засад діяльності судів загальної юрисдикції України в умовах воєнного стану.

Якісний аналіз джерельної бази показує, що вона досить репрезентативна та відображує основні тенденції розвитку наукової думки, правотворчості та правозастосовної практики за темою дисертації.

Текст дисертації викладено логічно, послідовно та юридично грамотно. Дисертацію оформлено відповідно до встановлених МОН України вимог.

Вказане свідчить, що О. А. Дурач підготовлено роботу, яка має високий ступінь достовірності, її положення належним чином обґрунтовані, нормативна, емпірична, теоретико-методологічна та джерельна база використані відповідно до предмету та завдань дослідження і дозволили досягти поставленої у дисертації мети.

Наукова новизна дисертації визначається тим, що вона є Дисертаційна робота є першим у вітчизняній правовій науці комплексним науковим дослідженням організаційно-правових засад діяльності судів загальної юрисдикції в умовах воєнного стану. Дисертація містить нові науково обґрунтовані результати проведених автором досліджень, які виконують конкретне наукове завдання щодо удосконалення організації та діяльності судів загальної юрисдикції під час воєнного стану, що має істотне значення в ході реформування судової системи України. Зокрема, у роботі вперше: запропоновано: авторські дефініції: «дистанційна організація роботи суду», «простий суду», «тимчасова зміна релокації суду»; модель дистанційної організації роботи суду як виключного механізму правосуддя в умовах воєнного стану; організаційно-правові механізми запровадження цифрового формату правосуддя для забезпечення його безпеки та безперервності. організаційно-правові механізми формування спеціальних трибуналів на базі військових судів для розгляду міжнародних злочинів; доповнення Закону України «Про судоустрій і статус суддів» спеціальною главою, яка регламентує діяльність судів у воєнний час; зміни до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо: ретроактивності, підсудності, цифрових доказів, дистанційного допиту, безпеки свідків і потерпілих. У дисертації удосконалено організаційно-теоретичні моделі

діяльності судів під час воєнного стану (ротація підсудності, релокація, дистанційність); процедури роботи суду при обмеженому доступі до приміщень (відеотрансляції, евакуація, онлайн-прийоми); критерії цифрової трансформації судової влади (безпека, доступність, захист даних, інфраструктура); а також застосування положень статті 60-2 Кодексу Законів про працю України до судової системи.

У дисертації дістало подальшого розвитку: твердження про недостатність наявних механізмів правосуддя у воєнний час; визнання повільної адаптації національного законодавства до викликів особливих правових режимів; ідея неоднорідності міжнародного досвіду судочинства в умовах надзвичайного стану; роль науково-технічного прогресу в ефективності судової діяльності під час війни; необхідність законодавчого визначення понять міжнародних злочинів (геноцид, злочин агресії тощо); концепція військових судів як постійної спеціалізованої юрисдикції з триланковою структурою.

Слід також позитивно відзначити внесок авторки у надзвичайно важливу в умовах повномасштабної російської збройної агресії проблематику відповідальності держави-агресора за вчинені злочини. У дисертації проаналізовано та доведено наявність колізій у кримінальному та процесуальному законодавстві щодо розгляду справ про міжнародні злочини, зокрема воєнні злочини, злочини проти людяності, агресії та геноциду. Обґрунтовано пропозиції щодо внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального Процесуального Кодексу України, спрямованих на уточнення складів міжнародних злочинів, забезпечення дистанційної участі учасників процесу, захисту свідків і потерпілих.

У роботі містяться й інші положення, що відрізняються науковою новизною та практичною значущістю, і свідчать про наукову обґрунтованість, високий рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння дисертанткою методологією наукової діяльності, а також про особистий внесок О. А. Дурач у правову науку.

Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих наукових працях. За темою дисертації опубліковано 7 праць, а саме: 2 розділи у колективних монографіях у зарубіжних виданнях, 3 статті в наукових журналах категорії «Б», 2 доповіді на науково-практичних конференціях та семінарах. Опубліковані авторкою праці достатньо повно відображають зміст основних положень і висновків дослідження та свідчать про те, що з результатами дослідження мали змогу ознайомитися представники наукової громадськості, судової системи та всі зацікавлені особи.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані положення, пропозиції та висновки дисертаційного дослідження можуть бути використані та вже використовуються за різними напрямками діяльності, зокрема, вони дозволяють об'єктивно оцінити стан правового регулювання та організаційно-правових засад діяльності судів загальної юрисдикції України в умовах воєнного стану, звернути увагу на проблемні питання діяльності даних судів, а також на ключові напрямки та можливість адаптації законодавства, яке прийнято та застосовувалось у мирний час, до умов воєнного стану, у тому числі з точки зору міжнародних стандартів. Окремі положення дисертації можуть бути використані при розробці навчальних курсів, тренінгів, програм підвищення кваліфікації суддів та працівників апарату суду, зокрема в Національній школі суддів України.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Разом з тим у роботі, поряд з позитивними аспектами, містяться й окремі недоліки, суперечливі або дискусійні положення, а саме:

1. Виклад положень наукової новизни дослідження (с.20-21) характеризується певною лаконічністю. Зокрема, авторці слід було б не тільки констатувати свій внесок у розвиток термінологічної бази у досліджуваній сфері, а й розкрити зміст запропонованих у першому пункті підрозділу «уперше» дефініцій «дистанційна організація роботи суду»,

«простій суду», «тимчасова зміна релокації суду».

2. Аналіз змісту дисертаційної роботи свідчить, що в ній авторка звертається до наукових здобутків таких провідних вчених, як І. Корж, П. Богущкий, В. Пилипчук, Є. Зозуля, М. Бліхар, І. Марочкін, А. Селіванов, Р. Ігонін, М. Смокович, І. Доронін та інших науковців. Перелік авторів, чиї наукові здобутки дисертантка вважає цінними для дослідження проблематики організаційно-правових засад діяльності судів загальної юрисдикції України в умовах воєнного стану, варто було б помістити у вступній частині дисертації.

2. Враховуючи ту увагу, яку у тексті роботи присвячено проблемам судів загальної юрисдикції України під час пандемії коронавірусної хвороби COVID-19 (с.15, 49, 66-71, 81, 88, 94-95 та ін.), авторці доцільно було б присвятити цій темі окремий підрозділ дисертаційного дослідження. Це було б цілком обґрунтованим з огляду на цінність напрацювань та здобутків судової системи періоду пандемії COVID-19, які згодом дозволили судам швидше адаптуватися до умов воєнного стану.

3. З огляду на обстоювання авторкою позиції щодо поновлення військових судів в Україні (підрозділ 3.2), хотілося б почути її аргументацію щодо особливостей виконання військовими суддями вимог військової дисципліни, зокрема, обов'язку військовослужбовців виконувати накази і розпорядження своїх командирів (стаття 6 Дисциплінарного статуту Збройних Сил України) у системному зв'язку з положеннями ч.2 ст.126 Конституції України, відповідно до яких вплив на суддю у будь-який спосіб забороняється.

4. У додатках до роботи міститься Перелік змін до нормативно-правових актів України щодо впровадження цифрових рішень у сфері судочинства та забезпечення електронного документообігу в судах (с.302-307), аналіз змісту якого свідчить про його безсумнівну практичну значущість та корисність для підвищення ефективності цифровізації у досліджуваній сфері. Однак з огляду на місце в ієрархії правових актів варто

було б спочатку розмістити пропозиції щодо змін до Цивільного процесуального кодексу України, а вже потім – до Інструкції з діловодства в місцевих та апеляційних судах України,

Наведені зауваження носять характер побажань і в цілому не впливають на позитивну оцінку здійсненої автором роботи.

Висновок. На підставі викладеного вище можна зробити висновок, що тема дисертації Дурач Ольги Анатоліївни «Організаційно-правові засади діяльності судів загальної юрисдикції України в умовах воєнного стану» має високий рівень актуальності. Викладені в дисертації узагальнення, висновки та пропозиції мають належну обґрунтованість та достовірність. Положення та рекомендації, сформульовані у роботі, відрізняються науковою новизною і мають важливе практичне й теоретичне значення для подальшого розвитку правової науки та для здійснення судової реформи в нашій державі. Аналіз тексту дисертації свідчить про додержання авторкою вимог авторського права та відсутність порушень принципів академічної доброчесності. Основні положення дисертації з належним ступенем повноти були відображені авторкою у наукових публікаціях, кількість і якість яких відповідає вимогам МОН України.

Вказане вище дозволяє зробити висновок, що дисертаційна робота на тему: «Організаційно-правові засади діяльності судів загальної юрисдикції України в умовах воєнного стану» за своєю актуальністю, ступенем новизни, постановкою та способом вирішення поставлених питань, правовим, теоретичним та практичним підґрунтям та обґрунтованістю одержаних результатів, а також за практичним значенням повністю відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, та наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», а її авторка, Дурач Ольга Анатоліївна,

на основі публічного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

**Професор кафедри
адміністративно-правових дисциплін
Львівського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор**

Ірина ШОПІНА

